

Il-Fabbrika u l-Produzzjoni tal-Halib

minn Ivan Bugeja

Grupp annar festa
30 sena
1982 - 2012

Drawwa antika lillum spicċat għal kollox kienet dik illi ta' kuljum fit-toroq Maltin kont tara xi raħħal għaddej ma' xi merħla mogħoż. F'dawk iż-żminijiet ma kontx issib tixtri l-halib mill-hwienet bħal ma jinx tara l-lum u l-bejgħ tal-halib frisk kien isir bieb bieb. Xi hwienet tat-te' kienu anki jżommu xi mogħża marbuta hdejn il-bieb ta' barra sabiex jehilbuha quddiem il-klijenti tagħhom. Izda dawn id-drawwiet kienu qed iwasslu sabiex ta' kull sena kienu qegħdin jimirdu hafna nies bid-Deni Rqiq.

Lejn il-bidu tas-Snin Ghoxrin l-Awtoritajiet tas-Saħħa bdew iheggu lill-poplu Malti sabiex jgħalli l-halib qabel jixorbu halli b'hekk jeqred l-mikrobi. *Slogan* popolari għal din il-kampanja kien jgħid hekk "Għallu l-halib qabel jgħallikom". Fit-23 ta' Marzu tal-1923 kien anki nħareġ Avviż Legali (51/1923) fejn ipprojbixxa l-bejgħ tal-halib mhux imsajjar. Avviż iehor din id-darba dwar il-prevenzjoni tal-marda tad-Deni Rqiq (50/1924) kien inħareġ nhar it-8 ta' Frar 1924. Imbagħad lejn l-1931 il-Gvern kien waqqaf kumitat sabiex jistudja l-bini t'impjant għall-ippasturizzar tal-halib, halli b'hekk il-marda tad-

Deni Rqiq tkun eliminata darba għal dejjem minn pajjiżna.

Dan wassal sabiex fl-1936 ingħata bidu għall-bini tal-fabbrika tal-halib fil-Hamrun, eżattament fil-post fejn kien hemm l-istazzjon tal-ferrovija. L-ewwel provi tal-ippasturizzar tal-halib kienu saru nhar il-11 ta' Novembru tal-1937. Imbagħad fil-11 ta' Mejju tal-1938 saret l-inawgurazzjoni tal-fabbrika mill-Gvernatur Sir Charles Bonham Carter. Minn hawnhekk 'il quddiem madwar 3,600 litru ta' halib "Tal-Gvern" beda jinbiegħ ta' kuljum minn vannijiet fil-Hamrun, il-Belt Valletta, Tas-Sliema u l-Furjana. Fl-istess snin twaqqaf ukoll id-Dipartiment għall-Kontroll tal-Bejgħ tal-Halib, li beda jopera minn 44C, Triq Maitland, il-Hamrun. Bħala maniger kien inħatar S.F. Barnes bl-assistent tiegħu jkun A.K. Eaton. It-tmexxija tal-ufficċju kienet fdata f'idejn A.C. Crockford. It-Tieni Gwerra Dinjija gabet nuqqas kbir ta' halib, l-aktar għall-fatt illi hafna mogħoż bdew jinqatlu għall-ikel. Min-naha l-oħra, il-kazijiet ta' nies morda bid-deni rqiq komplew żdiedu fin-numru.

ikompli f'pagna 75

www.festakuncizzjonihamrun.com

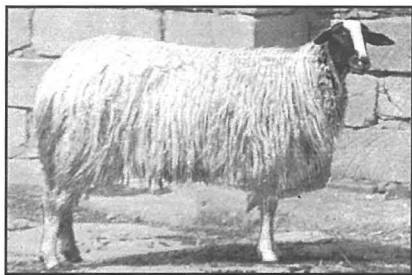
Ghalhekk id-dipartiment beda jqassam il-halib tat-trab bir-*ration*. Kien biss fl-1943 li l-produzzjoni tal-halib ippasturizzat reġġet bdiet ġeja għan-normal. Fl-istess sena d-dipartiment responsabbli beda jissejjaħ bħala *Milk Marketing Undertaking* (M.M.U.) u hawnhekk naraw illi flimkien mal-halib tal-mogħoż beda jinxtara anki dak tal-baqar. Bħala identifikazzjoni, il-halib tal-baqra beda jinbiegħ fi flixkun tal-ħgieġ b'tapp lewn il-fidda, filwaqt li dak tal-mogħża kien ikħal.

Fil-bidu tas-Snin Hamsin il-U.N.I.C.E.F. ipprezentat żewġ impjanti għall-pasturizzazzjoni tal-halib għas-somma ta' 50,000 Ewro, makkinarju li kien inħadem mill-kumpanija *Messrs. J & E Hall of Dartford and Creamery Package Company Ltd* ta' Londra. Fl-1957 twaqqaf għal kollox il-bejgħ tal-halib mhux ippasturizzat fit-toroq u sena wara nfethet fabrika oħra ġewwa Għawdex. F'Ġunju tal-1961 kienet organizzata għall-ewwel darba l-*Milk Week*. Din kienet miftuħa mill-Gvernatur Sir Guy Grantham. Fis-Snin Sebghin l-ammont ta' halib li kien qed jiġi pproċessat ta' kuljum kien ta' madwar 54,550 litru. Tajjeb ngħidu wkoll li l-*logo* tal-M.M.U.

kien irregistrat għand il-U.S. *Federal Trademark Registration* f'isem il-Gvern Malti fil-31 ta' Marzu tal-1977 bin-numru tar-registrazzjoni 89000281.

Il-kumpanija M.M.U. kienet xolta lejn l-aħħar tal-1985, sabieħ fl-1 ta' Jannar tal-1986 il-Gvern Malti għadda t-tmexxija f'idejn il-*Malta Dairy Products Ltd*. L-M.D.P. twaqqfet minn tliet *shareholders* li kienu l-Koperattiva Produtturi tal-Halib (40%), il-*Malta Developing Corporation* (30%) u l-kumpanija Awstrijaka *Oemolk* (30%). Din il-kumpanija l-ġdida introduċiet l-isem *Benna* bi prodotti magħmula kollha mill-halib lokali. Imbagħad f'Settembru tal-1988 il-halib beda jiġi mibjugħ fil-pakketti tal-kartun u dan wara investiment kbir li kien sar mill-istess kumpanija. Fl-1993 il-Koperattiva Produtturi tal-Halib xtrat l-ishma tal-kumpanija Awstrijak u b'hekk l-M.D.P. ġiet kollha kemm hi Maltija.

Id-Deni Rqiq jew il-Bruċellosi
kienet marda komuni hafna f'Malta u għalhekk l-Ingliżi kienu laqqmuha l-*Malta Fever*. Il-marda kienet ikkawżata minn tip ta' *bacteria* u kienet ikkaraterizzata minn uġieħ fil-muskoli, enemija, uġieħ ta' ras u deni. Rapport mediku maħruġ fl-1860 min-Navy Inġliża kien jgħid li "Il-port ta' Malta u l-ibħra

tal-madwar jidhru li qed iħallu effett hażin fuq il-bahrin tagħna, b'mijiet jimirdu u anki jmutu". Għall-bidu t-tobba Ingliżi kienu taw tort lid-drenaġ li kien jintrema fil-port, iżda fl-1887 it-tabib Sir David Bruce sab il-mikrobu fil-milsa ta' pazjent u hu tah l-isem ta' *Brucellosis melitensis*. Għaldaqstant fl-1904 l-Ingliżi u l-Gvern Malti waqqfu kummissjoni sabiex tistudja l-problema tal-Brucellosi. Sena wara t-tabib Sir Temi Zammit wasal f'konklużjoni li l-mikrobu kien jinsab fid-demm tal-moghoż u għalhekk il-kawża prinċipali kienet geġja mill-halib tagħhom. Għalhekk hu ssuġerixxa li din il-*bacteria* setgħet tkun ikkontrollata jekk ma jsirx aktar bejgħ ta' halib direttament mill-moghoż u minflok ikun ippasturizzat.

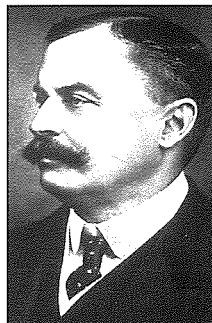
Sir David Bruce KCB, FRS, FRSE
tweled nhar id-29 ta' Mejju tal-1855 f'Melbourne l-Awstralja minn ġenituri Skoċċiżi. Ta' ħames snin hu rritorna

l-Iskozja flimkien mal-ġenituri tiegħi. Bruce beda l-edukazzjoni tiegħu fi *Stirling High School* u aktar tard hu studja l-medicina fl-Universita' ta' Edinburgh. Bejn l-1881 u l-1883 Bruce hađem bħala tabib, sakemm fl-istess sena hu ssieheb u sar membru fir-*Royal Army Medical Service*. Hu kien stazzjonat Malta bejn 1884 u l-1889 u kien hawnhekk illi hu skopra l-*bacteria* tad-Deni Rqiq. Mat-tluq tiegħu minn Malta hu kien maħtur

Assistent Professur tal-Patologija fl-*Army Medical School* u aktar tard hu kompla bil-professjoni tiegħu mal-RAMC fl-Uganda fejn hemmhekk hu kompla jagħmel aktar riċerka fil-qasam mediku. Matul l-Ewwel Gwerra Dinjija David Bruce kien inhatar *Chairman* tal-kumitat tat-*Tetanus* u tat-*Trench Fever*. Hu rtira mill-karriera militari fl-1919 u miet f'Londra fis-27 ta' Novembru tal-1931.

Sir Themistocles Zammit Kt., CMG, MD, D Litt (Oxon)
tweled fil-Belt Valletta fit-30 ta' Settembru tal-1864. Hu kien mizzewweg lin-nobbli Aloysia

Barbara dei Marchesi di San Giorgio u kellu żewġ itfal. Temi Zammit studja l-medicina fl-Universita' tal-Malta fejn iggradwa fl-1889. Aktar tard hu mar ikompli l-istudji tiegħu fil-Bacterjologija fil-*King's College* ta' Londra u fl-*Ecole Superieure de Pharmacie* ta' Pariġi. F'Diċembru tal-1890 hu nghata l-kariga t'Analista tal-Gvern u seba' snin wara dik t'Eżaminatur tal-Fizika fl-Universita' ta' Malta. Fl-1905 Zammit sab il-*bacteria Brucellosis melitensis* fid-demm tal-moghoż u li kienet qed tikkawża l-marda tad-Deni Rqiq. Lejn l-1920 Zammit serva bħala Rettur tal-Universita' ta' Malta u mbagħad bħala l-ewwel Direttur tal-Mużew Nazzjonali tal-Arkeologija. Temi Zammit kien arkeologist, storiku, professur fil-kimika, tabib, riċerkatur u kittieb. Hu miet fit-2 ta' Novembru tal-1935.